

Titel: Fortegnelsen over Trykkefrihedens Skrifter III, stk. 19

Citation: "Fortegnelsen over Trykkefrihedens Skrifter III, stk. 19", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Fortegnelsen bind 3, Fortegnelse paa alle de Skrifter som siden Trykfriheden ere udkomne, stk. 1-27, anm. nr. 1-272, dækkende 14.09.72-14.09.73 [stk. 2-27 ikke averteret i Adresseavisen]*, Gyldendal, 1773, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/catalog/tfs-texts-4_003-shoot-workid4_003_019/facsimile.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Fortegnelsen bind 3, Fortegnelse paa alle de Skrifter som siden Trykfriheden ere udkomne, stk. 1-27, anm. nr. 1-272, dækkende 14.09.72-14.09.73 [stk. 2-27 ikke averteret i Adresseavisen]

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Kritisk Fortegnelse
over alle udkomne
Skrifter,
siden
Trykfrigheden.

Tredie Aargang, 19. Stykke.

No. 124.

Gerhard Schonings Norges Riges Historie, anden Deel, indeholdende Rigets Historie under Kong Harald Haarfagers og hans tvende Sønners Eriks og Hagens Regiering, fra Aar 863 til 963. Trykt i Sorøe 1773. Bekostet af Heineck Munne og Faber paa Børsen i Kiebenhavn. Stør 498 S. i 4to foruden Register og Fortale, eller i alt 3 Alphabet $\frac{3}{4}$ Ark. Koster 2 Rigsdaler.

Saa lidet et Tidrum denne Histories nærværende Deel indbefatter, og saa faae Enevolds
3die Aargang.   2   Diegen,

Regenters Bedrifter den beskriver, saa vigtig er den i Henseende til de store Mænd, de forskjellige og stærke Charakterer, og de frugtbare, de af Følgerne saa mærkværdige Tildragelser, som deri forekomme. En stor Erobrer opretter ved sine Krige, sine Underhandlinger, sine Love en Stat, indfører Orden og Sikkerhed, samt gjør Folket, kanskee med større Kunst og Umage end han brugte til at undertvinge det, sædeligt, opfinder nye Lande, som besættes med Kolonier, og sætter Nationen i Ære og Ansæelse hos Fremmede; alt dette gjør en Harald Haarfager, og alt dette seer man, endog i hans levende Live, naar ved at forfalde, ved et hans eeneste Feil, saa velgjørende ere Kongernes Dyder, saa fadelige deres Forsæller. Hans Søn Erik Blodere, gift med en snild og lastefuld og for sine Laster forhadt Gunnhild er mægtig at omstøde alle disse hans Faders priselige Indretninger, et eneste Aar regierer han efter Faderens Død, og saa seer sig ingen anden Redning eller Udvej end rømme Riget, og overlade Thronen til sin Broder Hagen, som fik og fortiente det dyrebare Navn, den Gode. Denne tappre Konge var Fædernelandets Fader, han brugte Sværdet med Estertryk, men ikke uden Marsag, og satte sin største Ære i at giere sine Undersaatte lykkelige og Riget blomstrende, han opelskede derfor Fredens

dens Kunster, befordrede Handelen, gav Love, og giorte den efter de Tidens Maade fortreffelige Anstalt til Landets Forsvar, Norges Inddeling i Skibsreder. Kort sagt; efter en Romulus, har vi her en Numa, naar vi glemme en et Mars Regent, der ellers ikke kan giøre Fordring paa noget bedre end evig Forglemmelse. Ikke mindre affikkende ere en Deel andre Charakterer, som her forekomme, hvilke man og finder meget rimeligere aftegnede, end man er vandt til at finde fra Middelalderens Tider, hvor de fleste enten ere blot Mørke eller idel Lys, enten en Djevel eller en fuldkommen Lysets Engel. Her derimod forekomme fortræffelige Charakterer, som ikke ere uden Pletter, for Ex. Thorolfs S. 125-148 og andre Lastværdige, hvis gode Side dog er tydelig at see, som Eigills S. 241-259, 315-329. hvilke Tegninger, saa som de bestaae af Handlinger, vise at Forfatteren har endog deri fulgt de gamle Skrifter, og ikke allene efter et lidet Rimeligheds Skin selv dannet dem. Vi ville her intet Udtog giøre af dette Værk, som enhver Elsker af den Norske Historie bør eie, og hvor alting hidindtil, naar man undtager SNORROS og TORFÆI Skrifter, har været ubekendt, dog maa man tilstaae, at ikke allene de Norske Bedrifter Udenlands ere her satte i større Lys end hos TORFÆUS selv, men endog de Indenlandske,

T 2

hvor

hvor paa et stort Beviis findes i den indvillede Tidsregning, som forekommer ved Kong Haralds adskillige Tog og Erobringer i Norge, hvilken Forfatteren har fortræffelig vidst at bringe til Rigtighed. S. 64. o. f. Man ønsker desto hæftigere Fortsættelsen af dette Værk, som man kan vente det vil blive Forfatteren lettere at udbrede et nyt Lys over den nyere Historie, deels ved de flere Hjælpemidler af fremmede Skribenter sammenlignede ved vores egne Indenlandske, deels ved Breve og Documenter, som endnu ikke kan have, men i sær ved den Reise som Forfatteren for nærværende Tid foretager i Norge, for at samle en nærmere Kundskab, og Bevise til denne Histories Udarbeidelse, hvor til han af den store Videnskabernes Elsker og Forskremmer, Kongen, er udsendt og understyttet.

No. 125.

Brev til den ædelmodigste Prinds Friederik, fra den ulyksalige J. E. Vie. Trykt og findes til Kjøbs hos N. Fr. Stein for 4 Skilling. Stor 2 Ark 8vo.

Denne ulyksalige Forfatter, som vore Læsere vel alle kiende af Navnet, har til Hensigt med dette Brev at røre hans Kongl. Hønhed til Medlidenshed med hans Skæbne. Derfor Skil-
dret

drer han sin nærværende Elendighed i et Sprog, der ikke er uden Smag, og synes at vidne om Følelser. Han giver et kort Udkast af sine foregaaende Evnetstildragelser, for at vise Anledningerne til hans Udsejler; men her synes den partiske Egenkierlighed i sær at føre Ordet — han ytrer endelig sin sidste Hensigt, at bevæge H. K. Højheds Naade til sin Befrielse "Eh raaber jeg til Dem, siger han, min Prinds! rød mig Ulyksalige, som staaer fortvivlet paa Misshaabs sidste Bredde! — Al lad mig ei qvæles under min Ulykkes Byrde, min Gud! jeg styrter under dens Vægt! o! at jeg allene under Figentrøet af min Friehed (den livsalige Friehed) maatte forundes at begræde min tabte Lykke, og der med en utrøttet Arbeidsomhed, efter Evnetiene min dyrebare Konge og fornøye mine Medborgere — Villien er stor og Evnen nogenledes! „ Det sidste ere vi ogsaa nogenledes overbeviste om; vare vi det saa vel om det første, vilde vi ønske ham en naadig Bønshørelse.

No. 126.

Kort Efterretning om de Kongelige Domai-
ners forrige og nu værende Ekonomiske For-
fatning paa Wordingborg Amt, forfattet
i et Brev. Kiøbenhavn 1773, trykt og
til Kiøbs hos Møller for 1 Mark, 3½, Ark
stor 8vo.

£ 3

No. 127.

Svar til Forfatteren af Brevet om de Kongelige Domainers forrige og nu værende Oekonomisk Forsatning paa Bordingborg Amt. Kjøbenhavn 1773, trykt og til Kiebs hos Stein for 10 Skilling, 3 Ark stor 8vo.

Derfor Landvæsenet, Danmarks fornemste og naturligste Styrke, nogenstunde skal komme i en Forsatning, der kan fortiene Navn af meer end middelmaadig; saa vil det ventelig være fornødent at Bonden selv settes i en Stand, der kunde give ham mere Liv og Virksomhed, og som mindre udsatte ham for andres vilkaarlige Behandling. Efter adskillige Statskyndiges Mening er det sikreste Middel til dette Niemeed, at ham blev forundt den samme personlige Frihed, der medfødes enhver anden dansk Under-saat. Men hvormeget har ikke Fordomme og Egennytte lagt Hindringer i Veien for Bondes standens Frihed? Proprietairerne, de i sær, der mere ved Haardhed end Lemsældighed regiere deres Underhavende, have af al Magt søgt at vedligeholde den Borneværet, som først Usurpation og endelig Lovene selv tilslaaede dem. Derfor har de ved alle Leiligheder forestillet Frihedens Følger, som skadelige og ødeleggende for Landet i Almindelighed. Man har tilfora havt Exemp-
ler derpaa, og det har ikke været dem vanske-
lige

ligt med sandsynlige Grunde at understøtte deres Mening. Bonden er den eenfoldigste af alle fornuftige Slabninger, og, under nu værende Forsatning næsten en Middeltling imellem Dyr og Plante, han lever og sandser, men indskrænket til den lille Jordstrækning, hvor han først begyndte Livet; igiennem mange Generationer er han vant til den usleste Tænkemaade, et vilkaarligt Herredømme gjør ham tildeels hans Eiendom usikker, han seer intet Middel til en bestandig og usvækkelig Forbedring i hans Tilstand, alting er ham derfor ligegyldigt, og som Slave føler han hverken Kierlighed for sig selv, for sin Esterfølgte eller sit Fædreland. Skulde han nu fra saadan en Stand med et gaae over til en fuldkommen Frihed, saa er det naturligt, at denne, hvis Varighed endog blev ham tvivlsom, strax udsartede til Selvraadighed, skadelig for ham selv saavelsom for Staten, og Frihedens Misbrug vilde da snart igien bringe hele Standen tilbage under det forrige Lag. For at hindre dette maatte Sagen angribes med megen Varsomhed, isald Regjeringen engang foresatte sig at skienke Bønderne Frihed, og at omdanne dem til Borgere i Staten, (thi en Børd er, i det mindste efter Montesquieus Mening, ingen Borger) Bønden maatte først lidt efter lidt vænnes til en bedre Tænkemaade og mere Menneskelighed, han maatte

maatte begynde med en fuldkommen Overbeviisning at søle de Fordele, han kunde haabe i det Land, hvor Naturen lod ham fødes, kort sagt, hans Vilkaar maatte forbedres; hertil udfordredes, at han, med Sikkerhed for sig og Efterkommerne, kunde nyde got af hvad hans Flid og Vindseligheds erhvervede. Dette kunde skee ved Eiendom eller Arve-Fæster; derved opvæktes hans Lyst og Stræbsomhed, men denne, for at blive virksom, burde ikke savne fornøden Vellyst og Naadighed. Hovet maatte altsaa indskrænkes, eller, om mueligt, reent afskaffes, (naar først Bondens forbedrede Deconomie satte ham i Stand til at svare Hovet - Penge.) Men at tænke en almindelig Hovet-Frihed uden Hoved-Gaardenes Medleggelse er at tænke en Chimære. Fra Hovmarkerne var det altsaa Begyndelsen maatte skee, med at inddels samme til flere Familier, der selv kunde drive og dyrke dem. Og i saa Henseende kan man ikke andet end heromme den Plan, der ved de Bordingborgske Domainer er begyndt at iværksættes. Dette forrige Rytter-District har maaskee af alle Kongelige Godser i de senere Tider været underkastet de fleste Forandringer. Allerede for mange Aar siden har dets bequemste Beliggenhed ved andre Naboe - Godser skildet det ved anseelige Strækninger, siden skulde det ligesom en Deel af de øvrige Rytters Godser ved offentlig Auction have været bortsolgt,
men

men dette blev ikke iuærksat, uden Tvivl til betydelig Skade for Kongens Kasse; endelig blev det med Eiendoms Ret afhændet til Ober-Directionen for Extra-Skatten, som lod det ved tydske Forvaltere indrette efter den holsteenske Maade. Men til sidst blev dette Gods i Aaret 1771 overdraget General-Landvæsens Commissionens Administration, og da var det der blev lagt Grund til den Plan, som Forfatteren af det anmeldte Brev her paatager sig noiere at forklare, og hvis Fordele han med adskillige Beviser søger at legge for Dagen.

Først beskriver han Districtets Tilstand før end det kom under Land-Commissionen, og denne skal, efter Forfatterens Angivende, have været meget ufordeelagtig. Bønderne vare forarsmede, Affættelser fra Gaarde, endog for ringe Restancer, vare almindelige; hele Districtet, som udgier over 4000 Lønder Hartorn, og henved 60000 Lønd. Land, skal i aarlige Indtægter, fra 1758 til 1768, ikke have udbragt meer end 10000 Rigsdaler, det ene Aar at regne mod det andet, over 32000 Lønd. Land skal ligge udyrket, og de aarlige Skovbøder skal undertiden have beløbet fra 2400 til 2900 Rigsdaler (Beviis nok for Skovenes Hdeleggelse.) I Foraaret 1771 creperete 7 til 800 Heste af Mangel paa Foer, og Bønderne manglede, til Fødes

og Sædekorn af alle Slags over 11000 Tønder, saa deres Ruin havde været uundgiængelig, hvis ikke Commissionen havde foiet Anstalt til en Forstrækning af de fornødne Bøster og Kornvare. Ferend 1771 skal der være lagt Plan til flere Hovedgaardes Oprettelse paa Districtet, og til en Forandring i Landsbyernes gamle Agerbrug, men Forfatteren mener, at flere Hovedgaarde vilde kuns tiene til at indskrænke Produkternes Formerselse, og at Forandringen med Bøndergodset medtog alt for svære Beføstninger. Derimod skal den af General Landvæsens Commissionen besluttede Indretning have været forenet med alle muelige Fordele. Efter den skulde enhver af de tre Hovedgaarde, Bordingborg, Beldringe og Lekkende inddeles i visse Parceller eller Lodder, og bortselges med Arvesæste paa 99 Aar, mod en fastsat aarlig Canon fra 5 til 8 Skiepper Byg af hver Tønde Land, (som i de første fire Aar skulde betales med 9 Mark, men siden efter den aarlige Kapitels-Lart,) hvilket med Beldringe og en Deel af Bordingborg Hovmarker allerede er udført, og Parcellerne ved offentlig Auction afhændede. Jordebogs Indtægterne, som af hele Godset tilforn kuns beløb sig noget over 12000 Rigsdaler, (hvorunder Forfatteren dog ikke har fundet for got at beregne Landgilde-Kornet,) skulde efter denne Plan, naar den i det Heele var

ereqve-

ereqveret, udgiere over 21000 Rigsdaler, iberegnet Hoverie-Pengene af hele Godset, (da Hoveriet ved Parcellerne falder bort,) Landgilde-Korset ligeledes anslaget til Penge, og en aarlig Indtægt af de Kongelige Skove paa 2500 Rigsdaler. — Med disse Indretninger af Hovmarkerne skulde tillige forbindes en Forandring med Bønder-Byerne, saaledes, at hver Bonde til sine Marker for sig selv indhegnede, og nogle Gaarde, hvor det behøvedes, bleve udstyttede paa Byens Udmarker, hvilken Plan med god Lykke skal være iværksat ved fire Byer, Dyrlov, Leksende, Skagerupe og Kiøng, dette har i sær ved Dyrlov allerede haft den Virkning at 7 af denne Byes Gaardmand have tilbudet sig for Arvesætte paa 99 Aar og Hoveriefrihed at erlegge aarlig 10 Skiepper, og efter 8 Aar, 12 Skiepper Byg af hver Tønde Hartkorn, (et Tilbud, som neppe i Danmark er gjort nogenstunde tilforn). Men foruden disse vist nok vigtige Fordele skulde den nye Indretning endnu med Tiden have langt betydeligere Følger; ved Bondens formerede Vindskibelighed skulde Jordens Culturmærkelig forbedres, de mange udhyrkede Strækninger skulde forvandles til frugtbar Agerland, hvilket efter Forfatterens Calcul skulde forege Godsets Produkter med en aarlig Tilvæxt af 180,000 Tønder Kornvare af alle Slags, og disse,

bereg-

beregne efter en Middelpriis udgiere i Penge 360,000 Rigsdaler, som en nye Indtægt for hele Districtet.

Dette er Brevets væsentligste Indhold, og dersom samme i et og alt havde sin fuldkomne Nødvendighed, saa er det vist nok, at Danmark endnu aldrig skulde kunde opvise en eeneste Indretning, som kunde settes i Ligning med den, der er lagt til Grund for de Bordingborgske Domainer.

Men Forfatteren af Svaret paa dette Brev er heri af ganske andre Tanker, og mener at Sagen er foredraget med de groveste Urigtigheder; han tilstaaer at Godset, da det kom under General Landvæsens Commissionens Administration, trængte til en Forbedring, skjønt Forfatningen langt fra ikke var saa slet som der foregives. Af sætningernes Hyppighed nægter han ganske, og Beregningen over Korn-Manglen ansees for uferrettelig og overdreven. Skovene — nei! disse Stiklerier forstaaer vi ikke! — Jordebogs Indtægterne skal i Aarene 1763, 64 og 65, aarlig have været fra 16 til 18000 Rigsdaler, hvilket med Brevets Regning, naar kun Landgilde-Kornet ansættes i Penge kommer temmelig overens, den hollandske Indretning, skal i mange Henseender have været god, skjønt ikke uden Mangler; saa den dog vel kan gielde imod den nye; da de 4
udstis-

udskiftede Byers Herligheder skal kun være ganske usle, naar man undtager Leffende, som til sine flette Jorder mageskiftede med Hovmarkerne af samme Navn, men disse skal derved have lidt et Tab, som for Kongens Kasse vil blive meget føleligt. Forfatteren beviser derefter, med en Stenpart af Auctions-Forretningen over Parcellerne, at hver Tonde Land, det ene regnet imod det andet, ikke engang er ansat for 5 Skiepper Byg i aarlig Afgift, og efterat han som en Hovedseil har anmærket, at Landgilde-Kornet, der i Beregningen over den forrige Indretning reent er udeladt, ved den nye Plan er ansat til 4860 Rigsdaler, blive de gamle Indkomster, ved Tillæg af denne Summe, i det mindste aarlig over 17000 Rigsdaler, hvorimod i den nye Plans foregionne Revenuer 21482 Rigsdaler gieres betydelige Anregnelse, f. Ex. at over 1200 Tønder Byg i Afgift er beregnet for meget, at Prisen er anført til 2 Rigsdaler isteden for 9 Mark, at Hovarie-Pengene for heit ere ansatte, da Bonden sinuelig kan svare mere end 1 Rigsd. pr. Tonde Hartkorn m. v., for alt dette aflortes ongefær 4000 Rigsd., og naar samme tilligemed de nye Skov-Indtæder, der reent gaae bort, fradrages de ovenmeldte 21482 Rigsd., blive de aarlige Indtægter efter den nye Forfatning ikke engang 16000 Rigsd., altsaa ringere end de forrige. Og
uagtes

uagtet Kongen paa denne Maade virkelig taber, saa skal dog en Deel af Parcel-Eierne ikke kunde rose sig af Fordelene, hvilket oplyses med et Exempel af en saadan Parcel, hvor Besidderen, i aarlig Afgiøt, Renter af Recognitionen og Bygnings samt Besatnings Udgiøter, saavelsom og til sin Families menagerligste Underhold, maa regne sine aarlige Udgiøter til 247 Rigsd. 29 Skill., da Indtagterne, efter en anstillet Calcul, skal kun beløbe til 194 Rigsd. 48 Skill., hvorimod, til Beviis paa Planens daarlige Indretning, en anden Parcel, hvis aarlige Afgift og Recognitionens Interesse kun udgiør 78 Rigsd. 35 Skill. skal ikke kunde tilbagekjøbes for ringere end 8 a 10,000 Rigsd., og forrige Aar blev dens Afsgrøde udbragt over til 1600 Rigsd., ligeledes skal en anden Parcel, for den derpaa værende betydelige Skovs Skuld, være af langt heiere Værdie, end det som virkelig er betalt derfor. Den ommeldte aarlige Forbedring i Districtets Indkomster af meer end $3\frac{1}{2}$ Tonde Guld, ansees for latterlig, da megen Jord slet ikke kan dyrkes, og det paa mange Steder skal være umueligt at ulede Vandet, hvilket mislykkede Forsøg tildeels bekræfte.

Saa forskielligt tænke disse tvende Forfattere, og, uden at være forsynet med de behøvende Oplysnings Documenter, og med Kundskab om Stederne selv, vilde det være vanstueligt at dom-

me

me mellem dem. Saa meget er imidlertid vist, at hverken den ene eller den anden synes at have iagttaget den Neiagtighed og Upartistighed de skyldte saa vigtig en Sag, i sær i dens critiske Dage. Den første Forfatter er virkelig alt for meget indtaget af sin Plans Herligheder, og ikke sjelden henrives han af en Enthusiasme, der gier ham skideles nok til at begaae adskillige Urigtigheder; thi man kan dog aldrig ansee det for billigt, at Landgilde-Kornet paa et Sted skal beregnes til Indtægt, men paa et andet Sted udelades, blot for at opbeie den nye Plan; venskelig har han meent at dette Korn forhen er gaaet bort til Forstrækninger, som siden ved Bondens større Velstand skulde undværes, men endog i dette Fald vil Sagen ligesaa meget ankomme paa Underbestyrelsen ved Godset som paa Indretningen selv. Ligesaa lidet kan man indsee paa hvad Grund Slovene, hvoraf en Deel tilligemed Parcellerne ere afhændede, skulde give en aarlig Indtægt af 2500 Rigsd., med mindre de ogsaa tilforu have kundet taale saadan Udhugning, og hvem tør da kalde det en egentlig Folge af den nye Hoved-Forandring; thi om Bønderne ved Fælledsskabets Ophevelse indbegne deres Marker med levende Gierder, hvorved den sædvanlige Udviisning med Tiden kunde spares, derom har Autor intet meldet, og hvad der endelig anføres om Revenuernes aarlige

Forme

Formerelse med $3\frac{1}{2}$ Tønde Guld vil nok blive en overdreven Beregning.

Hvad Forfatteren af Svaret angaaer, da er han ligesledes uesterretlig, hans Maade at udtrykke sig paa, synes ofte at røbe nogen Partiffhed, og saa længe man ikke tør tillegge Folk der i Egnen en ubegribelig Laabelighed, saa længe kan vi heller aldrig forestille os, at en Parcel af 8 til 10000 Rigsd. Værdie skulde ved offentlig Auction være bortsolgt for et Spotkøb, som det anførte. Ligefom det og paa den anden Side falder utroeligt, at nogen skulde have ladet sig tilslaae saadanne Lodder, hvorved de aarlig maatte vente et anseeligt Tab. Dersom Forfatteren alene havde foretaget sig den Hovedgaard, af hvilken alle Hovmarkerne ere bortsolgte, og anført hvad der af samme tilførn blev svaret i Forpagtings Afgift, samt hvormeget hoveriegjørende Hartkorn der henhorte under denne Gaard, for derefter at bestemme Summen af Hoverie-Pengene, saa havde han derved sat enhver i Stand til at indsee den allerede udførte nye Plans Nytte eller Skade for Kongen, som Jorddrot; thi dens Bigtighed for Landet i Almindelighed bliver upaatvilelig; men da dette ikke er skeet, saa maa vi overlade denne indviklede Sags Bedømmelse til dem, hvis Kald det er, og som dertil ere forsynede med tilstrækkelige Oplysninger og Beviis-Skrifter.